Cossetània Edicions

el roure

L'aventura de viure

Carlos Silvar

El roure

Calros Silvar

Cossetània EDICIONS

1a edició: gener de 2013

© 2012 Calros Silvar (textos i il·lustracions)

© de l'edició original:
BAÍA Edicións®
Polígono de Pocomaco, 2ª Avda.
Parcela A2/22. 15190 A Coruña

© de l'edició en català:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. (+34) 977 60 25 91 • Fax (+34) 977 61 43 57
www.cossetania.com • cossetania@cossetania.com

Il·lustracions i adaptació: Calros Silvar

Impressió: Norprint Artes Gráficas, S.A. Santo Tirso

ISBN: 978-84-9034-031-8
Dipòsit legal: T-1-2013

Reservats tots els drets. Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'alguna excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Índex

Els arbres 6

Jo sóc el *Quercus*, el *Quercus robur* 8

Distingir els *Quercus* 10

Comença l'aventura: l'aglà 12

Apuntant a la vida: el plançó 14

El pas de les estacions: la primavera 16

El pas de les estacions: l'estiu 18

El pas de les estacions: la tardor 20

El pas de les estacions: l'hivern 22

Quina casa més gran! 24

Bons veïns 26

Però... si som un esclat de vida! 28

Supervivents 30

Que difícil és arribar a vell! 32

Antics usos 34

A ca l'apotecari 36

En altres temps..., en altres cultures 38

Dites, refranys i glossari 40

Els arbres

Els arbres som els vegetals més grans i que vivim més anys de la Terra (podem viure molts més anys que les persones). Però no ens és fàcil arribar a vells, hem de superar una gran quantitat de perills. Tot i que vivim subjectes a la terra, correm les nostres aventures... que us explicaré en aquest llibre.

Els arbres destaquem per la nostra figura especial i elegant: tenim un cos esvelt, el **tronc**, que acaba en una **capçada** formada per branques i fulles.

Però tan important com això és el que no se'ns veu: al terra, hi clavem les nostres àmplies **arrels**, que ens permeten assolir alçada i suportar els vents o els corrents dels rius a l'hivern. Per mitjà de les arrels, els arbres ens alimentem: a través seu absorbim, com si es tractés de les palletes d'un refresc, les substàncies de la terra i les transformem en aliment a les fulles.

Les **fulles** utilitzen la llum del sol per elaborar el seu aliment en un procés anomenat **fotosíntesi**, que consisteix en l'absorció del **diòxid de carboni** existent a l'atmosfera i l'alliberament a l'ambient d'**oxigen**. Per mitjà de la fotosíntesi, els arbres ajudem a mantenir net l'aire que respireu: per això els jardins són anomenats el pulmó de la ciutat i els boscos i selves són considerats el pulmó del planeta!

El roure pot assolir 40 metres d'alçada. La capçada ampla indica que viu en camp obert

Jo sóc el *Quercus,* el *Quercus robur*

Aquest és el nom llatí amb què sóc conegut a tot el món, és el nom utilitzat per la comunitat científica dels diferents països per assegurar-se que es refereixen a mi. **Roure** és el meu nom autòcton, és a dir, el propi en llengua catalana. En altres països em coneixen amb els noms corresponents a les seves llengües pròpies: *Oak tree* en anglès, *chêne* o *rouvre* en francès, *farnia* en italià, *haritz* en basc, *roble* en castellà, *carballo* en gallec, etc.

Pertanyo a la gran família dels *Quercus* (la u també es pronuncia), però no em confongueu, ja que al món hi ha més de quatre-centes espècies de *Quercus*, i tots som parents! Més o menys la meitat de nosaltres perdem les fulles a l'hivern i per això diuen que som **caducifolis** (de fulla caduca); la resta són **perennifolis** (de fulla permanent) perquè les conserven tot l'any. Aquests últims tenen unes fulles adaptades per evitar la pèrdua d'aigua i resistir les sequeres: són més gruixudes, estan cobertes per una suau pelussa o vellut, l'**anvers** (cara principal de la fulla) és més fosc que el **revers** (cara inferior de la fulla), la vora és lobulada i té una coberta fina com de cera.

A Europa, hi vivim unes vint-i-cinc espècies diferents de *Quercus*, però amb les que tinc més tractes, ja que habitem en àrees properes, és amb els meus cosins el roure de fulla gran (*Quercus petraea*), el reboll (*Quercus pyrenaica*), l'alzina (*Quercus ilex*), el roure de fulla petita (*Quercus faginea*) i l'alzina surera (*Quercus suber*).

Distingir els *Quercus*

Per conèixer las diferents espècies de *Quercus* hi ha certs detalls que has d'observar:

Els roures que creixem en camp obert, aïllats, tenim la **capçada** ampla i aplanada, el **tronc** curt, gruixut i molt ramificat, i les **branques** retorçades i enredades. Si creixem en un bosc tenim el tronc més alt i esvelt però, tot i amb això, no ens podem comparar amb el roure de fulla gran, que és menys ramificat i té branques més rectes. El reboll és de menor aparença i acostuma a brostar des de la base, amb diversos troncs que sorgeixen de la mateixa soca; la seva escorça també és molt més gruixuda i aclivellada.

Observa les diferències entre l'**escorça** de les diferents espècies.

Alzina

Reboll

Roure

Roure de fulla petita

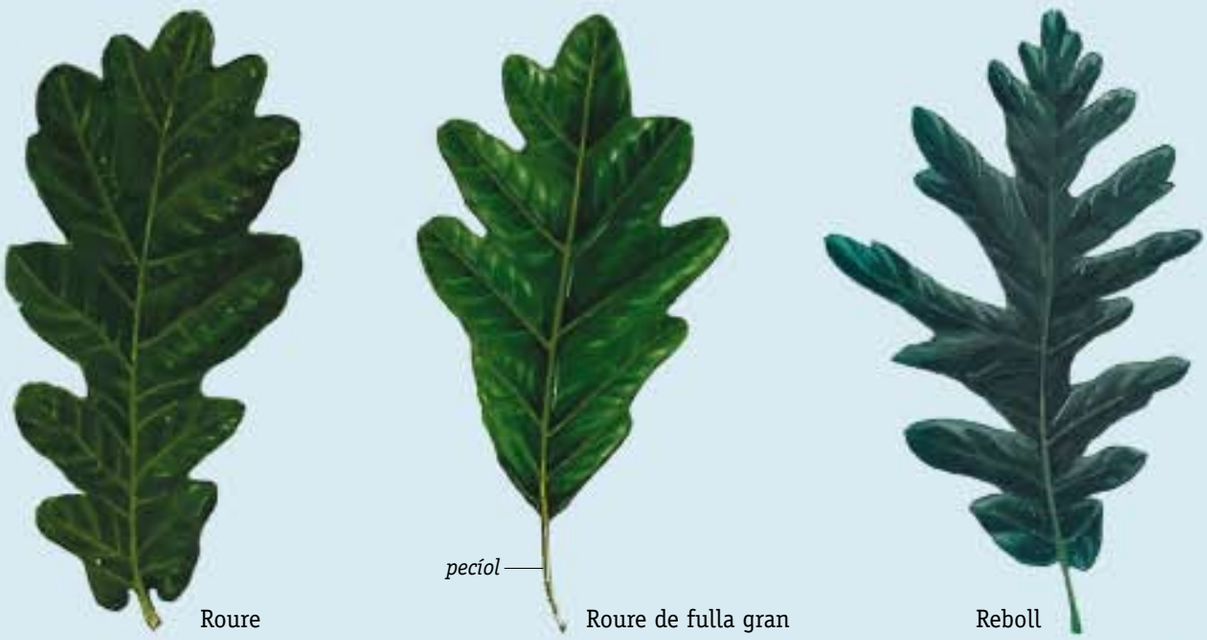

Surera

Un altre detall important són les **fulles**: els roures les tenim de color verd esmorteït, més clar pel revers, sense pelussa i amb el **pecíol** molt curt i envoltat per la base de la fulla.

El roure de fulla gran té la fulla lluent, amb pelussa al revers i amb un llarg pecíol. La fulla del reboll és singular: té una vora molt ondulada i està coberta d'una pelussa blanquinosa, que la fa suau al tacte i li permet preservar la humitat.

Dit això, sabeu quines fulles pertanyen als *Quercus* que viuen en zones seques?

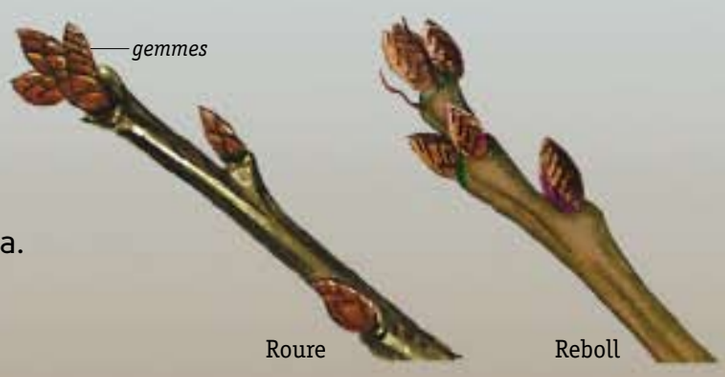
Roure | Roure de fulla gran | Reboll

Roure de fulla petita | Alzina | Surera

Les fulles broten de **gemmes** de color castany, que s'agrupen a l'extrem de les branques.

Les gemmes, o borrons, són les encarregades de protegir, durant l'hivern, les fulles que obriran a la primavera.

Roure | Reboll

El pas de les estacions: la tardor

Comença a fer mal temps, les fulles marronegen i comencen a caure: ens hem de preparar per al dur hivern, en què ens sumirem en un llarg son, la **letargia** hivernal.

Les aglans també cauen i es queden amagades al llit de fulles marcides, tot i que la majoria, pobretes!, acaben sent devorades per teixons, ratolins, senglars, tudons o gaigs, que sempre ens assetgen.

Sota el mantell de fulles la vida segueix: cucs, centpeus, escarabats, larves, salamandres i granotes... un veïnat discret que ajuda a reciclar les restes i a mantenir la terra fèrtil: l'adob de fulles i restes orgàniques ens servirà d'aliment als arbres i a les aglans que arribin a germinar a la primavera següent. La Natura no desaprofita res: allò que uns rebutgen, per als altres és un regal!

Sota terra, formant una densa xarxa invisible (el miceli), hi habiten els fongs. Són uns exhibicionistes que a la tardor ens mostren el seu aparell reproductor, els bolets; uns són verinosos, els altres saborosos, però tots són importants... ja que processen les restes i, quan s'associen amb nosaltres (micorizes), ens ajuden a créixer millor i més sans. És el cas de la *Leccinum quercinum*, típica de les rouredes. Amb amigues així, quin goig de viure!

Al nostre entorn també hi són abundants, entre altres espècies de bolets, la perillosa *Amanita phalloides* (farinera borda) i el deliciós *Boletus edulis* (cep).

Quina casa més gran!

Els roures adults acollim molts animals i plantes, som com una gran llar amb molts habitants: ja hem dit que al nostre tronc i branques hi creix molsa, líquens i falgueres, que entapissen la nostra escorça i ens donen aparença de vells barbuts.

Els inquiets insectes aprofiten les escletxes de l'escorça, el revers de les fulles o la vegetació que ens engalana per amagar-se, alimentar-se i reproduir-se.

Els ocells i mamífers nien a la nostra capçada, als forats del tronc o de les arrels, i ens visiten per aconseguir aliment, de manera que vivim sempre acompanyats d'un veïnat molt animat.

Posta de *Conwentzia psociformis*

Posta de *Caloptilia robustella*

Larves perforadores de *Profenusa pygmaea*

Agalla de *Cynips quercus-tozae*

Agalla de *Andricus collari*

Agalla de *Andricus fecundatur*

Agalla de *Cynips divisa*

Agalla de *Neuroterus numismalis*

Agalla en forma de llentia

Eruga de papallona

Díptera

Escarabat *Anthrocoris sp.*

Formigues i pugons

Aranya *Tetragnatha sp.*

Però... si som un esclat de vida!

En l'actualitat, a causa de l'extensió de l'agricultura, la ramaderia i la urbanització, els grans i vells boscos han desaparegut i només en queden les restes en terrenys pedregosos i de difícil accés, els anomenats boscos mixtos (molta gent anomena així el bosc autòcton). Són terres pobres i accidentades, l'explotació de les quals no interessa, i per això serveixen de refugi a moltes espècies silvestres.

Als boscos mixtos és on hi ha una més gran **biodiversitat** (hi viu una gran varietat de plantes i animals) i on l'antic paisatge del nostre país es mostra amb tota la seva grandesa i esplendor. Aquests boscos són reserves de vida!

Molts habitants dels boscos mixtos estan seriosament amenaçats, com algunes falgueres supervivents d'èpoques remotes, de quan el clima de la nostra terra era més càlid i humit: *Culcita macrocarpa*, *Woodwardia radicans*, *Davallia canariensis*, *Dryopteris guanchica*, són alguns d'aquests tresors de temps antics que viuen als racons més recòndits d'aquests boscos.

Altres plantes i animals només aquí hi troben el seu espai per viure, com el fong del roure, el ratpenat del gènere *Barbastella*, la marta, el ratolí de bosc o la rata cellarda.

La seva supervivència és en mans de les persones! Així que arremangueu-vos-hi i contribuïu a la conservació de la natura perquè, en el futur, les noves generacions continuïn gaudint de les belleses del bosc com feu encara avui.

Cep, siureny

Llengua de bou

Sabatera

Rossinyol

Tres espècies de falgueres: *Davallia canariensis, Woodwardia radicans* i *Culcita macrocarpa*

Picot garser
Mastegatatxes
Tord ala-roig
Astor
Pica-soques
Oriol
Esparver
Gamarús
Mallerenga cuallarga
Tudó
Mosquiter xiulaire
Mallerenga d'aigua
Raspinell pirinenc
Ratpenat de bosc
Ratpenat de musell llarg
Gat salvatge
Geneta
Llop
Talpó roig
Rata cellarda
Marta
Guineu
Ratolí de bosc
Teixó
Senglar
Cérvol
Cabirol

A ca l'apotecari

Però no només teníem un aprofitament econòmic, també érem un remei per als mals del cos... i de l'esperit!

En la medicina tradicional érem considerats un remei eficaç per a mals com la sarna, el torticoli (aquesta molèstia que noteu al coll quan no us asseieu bé) o la lumbàlgia (aquest dolor tan molest d'esquena i malucs).

L'alta proporció de tanins, que són substàncies molt astringents, va fer que la cocció de les nostres fulles s'emprés per tallar la diarrea, la faringitis i les inflamacions en general (bullides en llet són un antídot contra l'emmetzinament amb baies verinoses i, aplicades amb banys calents, suavitzen el dolor de les hemorroides i curen èczemes, úlceres i penellons); l'escorça, bullida i presa com a infusió, és eficaç contra les infeccions de la boca i de la gola, la gastroenteritis, la diarrea, la disenteria o les hemorràgies intestinals i urinàries.

Les agalles encara són més riques en tanins, i per això encara són més efectives en aquests tractaments. Fins i tot ens han fet servir com a substituts de la quinina para combatre la malària,i també som eficaços contra alguns bacteris i tenim propietats antisèptiques i antiinflamatòries.

Les fulles, aplicades en bany, curen les llagues i les irritacions de la pell, les petites hemorràgies i també combaten la suor dels peus.

Les aglans en pols torrades es van fer servir com a substitut del cafè i són efectives per combatre l'anèmia, els nervis excitats i la tuberculosi. Un cop torrada, l'aglà també s'emprava per fer farinetes amb què curaven les diarrees de la canalla.

Ja veieu que som tota una apotecaria! I, certament, érem un dels molts remeis emprats a les farmàcies dels convents i monestirs i, també, a les més modestes de les remeieres i *curanderos* que transmetien, de generació en generació, un saber popular tan vell como la humanitat mateix.